

La pesta a València (1647-1648)

La Memòria de Francesc Gavalda
i la Carta de Pau d'Alacant

VICENT JOSEP ESCARTÍ

RESSENYA A VICENT JOSEP ESCARTÍ. *LA PESTA A VALÈNCIA (1647-1648)*. VALÈNCIA: IAM-CVEI, 2020. 263 pp. ISBN: 978-84-7822-854-6

REVIEW TO VICENT JOSEP ESCARTÍ. *LA PESTA A VALÈNCIA (1647-1648)*. VALÈNCIA: IAM-CVEI, 2020. 263 pp. ISBN: 978-84-7822-854-6

RAMON MORA GALBIS
ramonmoragalbis@hotmail.com

Universitat de València

La pesta del 1647-48 en terres valencianes és el motiu central d'aquest treball de Vicent Josep Escartí, publicat en aquest any pandèmic per la Institució Alfons el Magnànim - Centre Valencià d'Estudis i d'investigació de la Diputació de València. La veritat és que el tema no podia ser més oportú en aquest moment, atès que es fa un acostament polièdric a aquella epidèmia que va castigar el nostre país a mitjan del segle XVII.

El llibre d'Escartí comença amb un estudi dens i molt documentat sobre la presència de la pesta en la Corona d'Aragó -i més concretament a l'antic regne de València- que fa un recorregut molt interessant per la literatura mèdica que aquelles onades pestíferes provocava i, encara, ens ofereix

una aproximació molt detallada a la literatura memorialística que s'ocupa de transmetre'ns dades sobre les pestes.

Així, l'estudi d'Escartí s'estructura en diferents apartats. El primer es troba destinat a "La pesta valenciana: 1647-1648" (pp. 11- 26) i l'autor fa un recorregut per diferents aspectes de l'epidèmia d'aquells anys i es remunta a experiències anteriors, a partir de dades erudites provinents especialment de tractats de medicina del moment.

El segon apartat porta per títol "La memòria de les epidèmies" (pp. 27-38) i és un recull ben nodrit de referències i fragments de textos dietarístics en què la pesta va estar el centre d'atenció dels seus autors, especialment en terres valencianes. Escartí fa veure ben clarament com aquelles onades de malalties contagioses impactaven no sols els especialistes mèdics sinó els autors de dietaris i llibres de memòries que, si bé als inicis, amb les primeres manifestacions de pesta, només prenen notes més aviat esquemàtiques, conforme avancem en el temps arriben a deixar-nos relats que s'ocupen directament de la malaltia i dels seus efectes en la societat en la que viuen.

En al tercer dels apartats Escartí ja s'endinsa en l'estudi d'un d'aquells memorialistes que ens va deixar un relat de la pesta i, a més, des d'una òptica molt concreta. L'apartat, que porta per títol "Pau d'Alacant (1612-1664), un autor quasi desconegut" (pp. 39-47) s'encarrega de dibuixar-nos de manera magistral la biografia d'un personatge de l'ordre dels caputxins que havia passat quasi desapercebut per als estudiosos i que amb la seua *Carta* ens dona una visió molt concreta de la pesta: la dels homes que s'encarregaven d'auxiliar les malalts i perdien la vida en aquella tasca. De fet, Pau d'Alacant elabora unes microbiografies sobre els seus germans de religió que varen perdre la vida en aquella epidèmia amb la intenció de promoure aquells caputxins a la beatificació, atés que s'encarrega de demostrar que varen morir en martiri. Escartí, per al seua banda, ens explica ben bé les dades -escasses- que es tenien sobre Pau d'Alacant i aconsegueix bastir una biobibliografia seua molt coherent i útil per conèixer aquell escriptor ara pràcticament oblidat.

El quart capítol de la introducció porta per títol "La memòria de Francesc Gavaldà" (pp. 48-72), i ocupa el gruix d'aquesta part introductòria del llibre, atés que -com el mateix Escartí confessa més avall- el text de Gavaldà va ser el detonant de la confecció d'aquest volum. De fet, Escartí fa una aproximació a l'obra del dominic que ja era ben coneguda i havia estat emprada pels estudiosos de les malalties pestilents però que, recentment, no havia estat editada, més enllà d'un facsímil de l'any 1979 i una edició de principis del segle XIX. El text de Gavaldà, editat el 1651 a València, ocupa la major part d'aquest apartat, tot i que també Escartí s'encarrega de traçar la trajectòria biogràfica de l'autor que passa per ser el millor narrador d'aquella epidèmia que tanta desolació va portar al nostre país.

Contextualitzats, doncs, els dos autors estudiats per Escartí i les seues obres coetànies d'aquella pesta del barroc, se'ns ofereix un breu apartat -"Els motius de la traducció" (pp. 72-77)- on Escartí ens explica quins han estat els seus objectius, en fer aquest exercici tan poc freqüent entre nosal-

tres: traduir del castellà una obra literària antiga. Aquestes són les seues paraules: “ La traducció valenciana, però -com en molts altres textos valencians dels segles XVI-XX- era una tasca que consideràvem profitosa i que calia fer. No és la primera vegada que ens hem enfrontat a un treball semblant i, de fet, esperem que no siga l’última. Retornar a la llengua dels seus autors aquelles peces destacades de la nostra literatura antiga, no farà més que enriquir-nos. Sempre, però, amb criteris de respecte absolut per l’original i un bon gust necessari a l’hora d’escollir els mots. I més encara, si són obres que en les seues versions originals ja són accessibles: traduir-les al nostre idioma les dotarà d’una vida renovada. Transportar-les al valencià és un exercici saludable per als parlants i que indicarà, a la fi, la recuperació de la *normalitat* de la nostra llengua.” I, certament, és una tasca que cal agrair-li perquè amb aquest exercici se’ls dona una nova vida a aquells textos pretèrits que per les circumstàncies culturals i polítiques del moment varen ser escrits o publicats en castellà -i el mateix es podria dir dels textos llatins.

Abans dels dos textos ja dits -del de Pau d’Alacant i el de Francesc Gavaldà- encara trobem una abundosa bibliografia (pp. 78- 86). Tot seguit, la *Memòria dels successos particulars de València i el seu Regne en els anys 1647 i 1648, temps de pesta* (pp. 87- 217), que s’estructura en 34 capítols; i la *Carta de Pau d’Alacant (1648)*, estructurada també en 17 capítols.

Un exercici *literari* com aquest és, certament, complicat. Es dona la casualitat que Escartí, a més de ser especialista en literatura medieval i moderna, és escriptor. Això li ha permés, en definitiva, oferir-nos aquells textos del passat d’una manera fidel però, alhora, elegant i que conviden a ser llegits per un lector actual, i sense perdre mai el rigor de la investigació històrica.